

Orthodoxia 1983/3

lucrurile desarte și să caute pe Iahve, izvorul vieții, pentru că numai așa Domnul Savaot sau Binele suprem se va milostivi de ei (Amos V, 5-6, 14-15).⁵⁸

Profeții sînt cei care se roagă pentru popor și cer de la Dumnezeu îndurare față de pedeapsa ce o merită (Amos VII, 2-3, 5). El fac cunoscută milostivirea divină, dacă poporul rostește rugăciunea din toată inima și se cătește sincer de faptele sale nevrednice (Iolii II, 12-17).⁵⁹ Rugăciunea de cerere este necesară pentru ca Domnul să-și reverse mila sa și astfel să se păstreze o permanentă comunune între popor și Dumnezeu (Mal. I, 9).

Un bogat mănunchi de texte privind rugăciunea de cerere ni-l oferă și cărțile anaginoscomena (Tobit III, 1-6, 11-15; Iudii IV, 9-15; V, 8, 12; VII, 19; VIII, 31; IX, 1-14; XI, 17; XII, 8; XIII, 3-5, 7; Baruh I, 5, 11, 13; II, 8, 14-35; III, 1-15; IV, 20-37; III Ezdra VIII, 76-92; Int. Sol. IX, 1-18, II Mac. I, 5; VIII, 2; X, 4, 16, 25-27; XII, 36; XIII, 12; XIV, 36; III Mac. II, 11-15; V, 7-8, 51; VI, 3, 9-15) împreună cu adaosurile necanonice (Cîntarea celor trei tineri I, 2-22, 27-67).

Din varietatea textelor vechitamentare, putem conchide că ele ne dau dovada cea mai sigură referitor la viața religioasă în perioada Vechiului Testament. Aceste texte biblice reprezintă în general doar niște formule de rugăciuni simple și spontane care pun în lumină adevărul că omul a simțit nevoia lăuntrică de a fi în relație cu Dumnezeu.

În Vechiul Testament rugăciunea este hrana sufletului și cele trei forme ale ei își găsesc desăvîrșirea în Noul Testament, modelul cel mai desăvîrșit fiind Rugăciunea domnească. Omul care se roagă ține calea faptelor bune și tinde mereu spre desăvîrșire.

Rugăciunea aduce întărire și izbăvire celor cuprinși de viorul isplinelor și eficacitatea ei este sigură dacă omul își înalță cu sinceritate și credință gîndul către Dumnezeu. Călnța și postul unite cu rugăciunea înprospătează puterea spirituală a credinciosului și acesta este ferit de multe ne cazuri.

Una din valorile permanente ale Vechiului Testament o formează și ideea de rugăciune despre care teologii ortodocși au scris mai puțin. Această valoare se poate dovedi și pe plan misionar, deoarece atît în Vechiul, cît și în Noul Testament, omul se roagă nu numai pentru el, ci și pentru alții, exemplul rugăciunii profeților pentru poporul cel ră-tăcit fiind ilustrativ în acest sens, căci Dumnezeu le împlinește cererea și pedepsele sînt înlăturate sau micșorate.

Faptul că aghiografii și profeții Vechiului Testament se roagă și îndeamnă poporul să laude, să mulțumească și să ceară iertare și ajutor lui Dumnezeu, pun în evidență necesitatea și valabilitatea rugăciunii în Vechiul Testament.

⁵⁸ Pr. Mircea Basarab, *Cartea profetului Amos, Introducere, traducere și comentariu*, teză de doctorat, în „Studii Teologice”, XXXI (1979), nr. 5-10, p. 479-480.
⁵⁹ I. Abr., *op. cit.*, p. 980.

IERARHIA DARURILOR ȘI TREPTILE RUGĂCIUNII

Pr. prof. D. STĂNILOAE

După credința creștină, toate cele ce sînt în jurul nostru și de care ne folosim sînt daruri ale lui Dumnezeu. Mai mult, chiar toată creația este un dar pe măsura puterii noastre de a o cunoaște și de a o folosi. E un dar aerul, e un dar apa, e un dar pămîntul, care face să rodească toate felurile de plante folositoare nouă din semințele lor, în fiecare an. Sînt daruri animalele ce se înmulțesc mereu din sămînța lor pentru a răspunde trebuințelor noastre continue. Dar atunci e un dar universal întreg, care condiționează și susține existența celor ce ne înconjoară, potrivit trebuințelor vieții noastre. Sînt un dar soarele, luna și celelalte corpuri cerești. Toate sînt daruri pentru ființa conștientă și purtătoare de trup a omului. Iar a vedea lumea ca un dar înseamnă a vedea pe Cel ce a dăruit-o, a vedea înțelepciunea și iubirea Lui față de omul care poate fi conștient de această iubire. Căci cine dă daruri, își manifestă iubirea față de o ființă capabilă să o sesizeze. Sau iubirea nu se poate manifesta altfel decît prin daruri. Și cine dă daruri mai multe și mai ab-soluț necesare vieții noastre ca Dumnezeu?

Așa e văzută lumea în cartea lui Iov, așa o vede Psalmistul. La fel vede Psalmistul în toată mărirea, puterea, înțelepciunea activă a lui Dumnezeu. Pentru el Dumnezeu apare atît de străveziu prin toate, cum se vede o persoană prin veșmîntul în care este îmbrăcată, fără să țină de ființa lui.

Dumnezeu a văzut prin toate nu numai ca unul care a creat o operă de artă, iar apoi privește la ea, ci ca Cel ce e mereu activ în ea. Toată minunata și uriașa armonie a creației, întocmită în folosul omului, e susținută mereu de El, căci ca toate lucrurile materiale, și creația ca destrag tînde să se destrame dacă e lăsată în ea însăși. Proceesele din ea destream formele prezente, dar aduc în ființă altele în general identice; dar și nuanțe noi. De aceea psalmistul înalță acel clasic imn de slavă din Ps. 103: «Binecuvîntează suflete al meu pe Domnul; Doamne, Dumnezeuul meu, măritu-Te-ai foarte. Întru mărire și în mare podoabă Te-ai îmbrăcat, Cel ce Te îmbraci cu lumina ca și cu o haină; Cel ce întinzi cerul ca un cort; Cel ce acoperi cu ape cele mai de deasupra ale lui; Cel ce pui norii suirea Ta; Cel ce umbli peste aripile vînturilor... Adîncul (toate adîncurile lumii și ale sufletelor noastre, n.n.) ca o haină este îmbrăcămîntea Lui, peste munți vor sta ape; se suie munți și se coboară vîl în locul în care le-ai întemeiat pe ele. Hotar ai pus (măritor), pe care nu-l vor trece și nici nu se vor întoarce să acopere pămîntul. Cel ce trimiți izvoare de apă în vîl; prin mișlocul munților vor trece ape; Adăpa-se-vor toate fiarele cîmpului, asinii setea își vor potoli. Peste acelea păsările cerului vor locui; din mijlocul stîncilor vor da glas. Cel ce adăpi munții din cele mai de deasupra ale Tale, din rodul lucrurilor Tale se va sătura pămîntul. Cel ce răsari iarbă dobitoacelor și verdeață spre folosul oamenilor, ca să scoată pîine din pămînt și vinul care veselește inima omului... Făcut-ai luna spre vremi, soarele și-a cunoscut apusul său. Pus-ai întuneric și s-a făcut noapte, cînd vor ieși

toate fiarele pădurii. Puii leilor răcnesc, ca să apuce și să ceară de la Dumnezeu mîncarea lor. Răsărit-a soarele și s-au adunat și în culcușurile lor se vor culca. Ieșit-a omul la lucrul său și la lucrarea sa pînă seara. Cît s-au mîrit lucrurile Tale, Doamne, toate cu înțelepciune le-al făcut! Umpluți-s-a pămîntul de zidirea Ta... Toate către Tine așteaptă cît să le dai lor hrana la bună vreme. Dîndu-le Tu lor, vor aduna; deschînd Tu mina Ta, toate se vor umplea de bunățate. Dar întorcîndu-ți Tu fața Ta, se vor turbura; lua-vei duhul lor și se vor sfîrși și în țărînd se vor întoarce. Trimite-vei duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pămîntului» (Ps. 103, 1—4, 7, 9—16, 20—25, 28—31).

Lucrarea lui Dumnezeu nu face creaturile nemîscate, nelucrătoare. nînd seamă de ea. Vletățile adună, pentru că Dumnezeu le dă cele ce se potrivește trebuințelor lor. Ele se umplu de bunățate, pentru că culeg bunurile ce curg din mina deschisă. Fața lui Dumnezeu e atenția Lui îndreptată spre ele. Cînd nu se mai gîndește la ele, intră în neorînduiala destrămării. Duhul, sau puterea Lui, trimis în ele, le ține în viață, adică în mișcare, în acțiune. Puterea Lui le dă lor putere care se acordă cu ea. Prin Duhul lui se zidesc și se înnoiesc mai departe unitățile existente și se zidesc altele noi spre folosul nostru, al oamenilor.

Darul lui Dumnezeu nu vrea să ne facă leneși, să așteptăm să facă El totul. Darul Lui nu se reduce numai la ceea ce ne-a dat o dată pentru totdeauna, ci e și o putere de a ne folosi de cele primite, de a crește din ele, pentru că darul puterii Lui pune și ține în mișcare puterea noastră de lucrare în acord cu lucrarea Lui. Darul nu exclude dialogul nostru cu El prin fapte, sau împreună-lucrarea creaturii cu Dumnezeu care dăinuiește existența și mișcarea pe care creatura o folosește spre menținerea și creșterea ei.

Dar despre multele aspecte ale acestui dialog, ceva mai încolo. Aici mai menționăm doar cuvintele Mîntuitorului care, declarînd ca și cartea lui Iov și ca și Psalmistul, că toate le avem ca daruri de la Dumnezeu, pare să ne dispenseze pe noi de orice împreună-lucrare cu acest dar: «Drept aceea, zic vouă, nu vă îngrijiți pentru viața voastră ce veți mânca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca; au nu este viața mai mult decît hrana și trupul decît îmbrăcămîntea? Priviți la păsările cerului, că nu seamănă, nici nu seceră, nici nu adună în hambare, și Tatăl vostru cel ceresc le hrănește. Oare nu sînteți voi cu mult mai presus decît ele? Și cine dintre voi, îngrijindu-se poate să adauge staturii sale un cot? Iar de îmbrăcămîntele de ce vă îngrijiți? Luați seama la crinii cîmpului cum cresc: nu se osteneșc, nici nu torc. Și vă spun vouă că nici Solomon, în toată mărirea lui, nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceștia. Iar dacă iarba cîmpului, care astăzi este și mâine se aruncă în cuptor Dumnezeu astfel o îmbracă, oare nu cu mult mai mult pe voi, puțini credincioșilor? Deci, nu duceți grijă, spunînd: Ce vom mânca, sau ce vom bea, sau cu ce ne vom îmbrăca? Că după toate acestea se străduiesc păgînii; știe doar Tatăl vostru Cel ceresc că aveți trebuință de ele. Căutați mai întîi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă» (Matei VI, 25—33).

Făcînd abstracție de faptul că, deși Dumnezeu este Cel ce dă cele de trebuință păsărilor, totuși ele aleargă să culeagă cele ce le dă El. Cum se

spune și în psalmul 103, 29, vedem că și Mîntuitorul ne cere nouă, ființe conștiente, «să căutăm» ceva, deci să ne străduim după ceva: «Să căutăm împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui». Dar cum dobîndim împărăția lui Dumnezeu cu dreptatea Lui? Ne-o spune Mîntuitorul cînd înșiră condițiile ce ni se vor cere pentru intrarea în veșnica împărăție a lui Dumnezeu: «Veniți, binecuvîntații Părintelui Meu de moșteniți împărăția cea gătită vouă de la întemierea lumii. Căci flămînd am fost și Mi-ați dat să mîncînc; insetat am fost și Mi-ați dat să beau; străin am fost și Mi-ați primit; gol am fost și Mi-ați îmbrăcat; bolnav am fost și Mi-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine». Iar acestea toate spune că I se vor face Lui, cînd se face unuia din frații Lui prea mici, adică celor ce sînt în toate aceste greutăți (Matei XXV, 37—40). Dar cum le va putea face acestea cineva fără să se ostenească cu fapta ca să poată avea ce să dea de mîncare celui flămînd, cu ce să îmbrace pe cel gol etc.?

Deci nu neosteneala o cere Mîntuitorul, ci negrija cea egoistă. Căci cum va hrăni cineva pe cel flămînd, dacă nu va osteni pentru procurarea celor ce pot să împlinească trebuințele de care aceia au nevoie? Dacă dreptatea împărăției lui Dumnezeu culminează în iubire, cum își vor arăta cei ce vor să ajungă în ea iubirea față de semenii lor, fără să le dea în dar cele de trebuință, cînd ei nu și le pot procura? Dacă Dumnezeu ne poate arăta iubirea pînă daruri pentru a căror procurare nu trebuie să ne ostencilm, noi nu putem să le facem altora darurile doveditoare ale iubirii noastre fără două feluri de eforturi: al ostencilii de a le procura și al lepădării de lăcomia egoistă. De altfel chiar noi înșine nu ne putem folosi de darurile lui Dumnezeu fără osteneală de a le adapta mai concret trebuințelor noastre.

De aceea tot Mîntuitorul a spus că împărăția lui Dumnezeu se ia cu sîla (cu străduință) și cei ce folosesc sîla, o răpesc (Matei XI, 13).

Dar pînă-acum am vorbit numai de lucrurile materiale ca daruri ale lui Dumnezeu către noi. Ele sînt prima treaptă în ierarhia darurilor. Dar ele au un înțeles cînd se socotesc realități în ele înseși. Și aceasta se vede în faptul că ele sînt daruri pentru cineva. Lucrurile sînt pentru ființa conștientă umană. Ca să fie daruri, ele trebuie să aibă un adresant și un adresat. Dacă n-ar fi pentru om, existența lucrurilor n-ar avea nici un sens. Omul cu conștiința și cu rațiunea lui descoperă și actualizează sensul existenței lor și modul folosirii lor. Lucrurile au niște rațiuni, dar rațiunile acestea sînt pe măsura rațiunii umane și în același timp pentru trebuințele ființei umane. Ele fac posibilă viața și îi hrănesc ca mîncare ființa fizică. Omul descoperă în ce fel îi sînt de folos lucrurile și în ce fel și le poate face și mai folositoare. Prin aceasta descoperă rațiunile lor, cu straturi multe ascunse în ea, prin rațiunea sa.

De aceea ființa umană cu rațiunea ei este a doua treaptă a darului lui Dumnezeu, nedespărțită de prima. Rațiunea omului se poate dezvolta la înfînit, descoperînd înfînit de variate moduri ale raționalității lucrurilor, adaptate trebuințelor sale variate. Dar dacă sînt adreseate omului ca ființă conștientă, dacă acesta este sensul lor, ele trebuie să aibă un creator care știe și el de om, se gîndește la el și la trebuințele lui înainte de a le crea. Deci ele trebuie să fie produsul unei ființe superioare lor nu

numai negrăit mai puternică decât ele, ci și conștientă de sensul pentru care le produce. Conștientă de omul pentru ale cărui trebuințe le produce, ba superioară infinit față de om, deși înrudită prin conștientă cu omul, căci omul deși le poate descoperi sensul sau raționalitatea lor utilă, pe măsura trebuințelor lui, nu le poate și crea precum nu se poate crea nici pe sine.

Dar dacă lucrurile sînt daruri ale lui Dumnezeu către om, ele sînt semnele concrete ale iubirii Lui față de el, sau cuvintele încorporate ale acestei iubiri față de om și ca atare expresiile gândurilor acestei iubiri, arătate în sensurile lor. Iar cum iubirea lui Dumnezeu este nesfîrșită, căci într-un fel și iubirea omului poate progresa la infinit și niciodată nu poate fi epuizată în exprimarea ei în cuvintele omenești și în arătarea ei în fapte; niciodată ființa noastră nu va putea termina de talmăcit prin cuvinte și fapte proprii către semeni, iubirea lui Dumnezeu arătată nouă prin cuvintele Lui încorporate în lucruri, sau sensurile iubirii Lui, față de noi. Deci și răspunsurile iubirii noastre față de El și față de semeni, la iubirea Lui nu se vor termina vreodată. În felul acesta chiar ordinea lucrurilor ne poate ajuta să creștem la infinit nu numai în priceperea mereu nouă a folosirii lor materiale, ci și în viața noastră de înțelegere și de iubire a iubirii Lui infinite și a sensurilor care se ascund în aceste daruri.

Astfel lucrurile sînt mijloacele prin care Dumnezeu urmărește călăuzirea noastră spre tot mai mari înălțimi de cunoaștere și de iubire, pentru a fi capabil de o comuniune tot mai adîncă cu El, de o înțelegere tot mai mare a Lui însuși și a ființei noastre și a celei a semenilor noștri. Prin ele Dumnezeu vrea nu numai să ne satisfacă trebuințele biologice, ci și să ne învețe să-L cunoaștem mai bine în înțelepciunea, în atotputernicia și în iubirea Lui și să ne bucurăm de cunoașterea Lui mereu sporită ca iubire nesfîrșită arătată în darurile Lui. Dacă ființa Lui este plină de sensuri fără număr și de iubire nesfîrșită, lucrurile ne talmăcesc sensul vieții Lui și ne dovedesc iubirea Lui. Prin aceasta, ființa noastră însăși este un dar menit să crească la infinit în descoperirea sensurilor nesfîrșite ale iubirii lui Dumnezeu, arătată în darurile lucrurilor și în sensurile ființei noastre, care avînd la temelie lor infinitatea lui Dumnezeu, sînt și ele nesfîrșite, hrănindu-se din această infinitate a Lui.

Dar ființa umană nu este dată în izolare și de aceea nu se poate dezvolta în izolare, numai în legătură cu lucrurile.

Pînă în preajma timpurilor noi, o mentalitate moștenită din filozofia greacă reducea realitatea la existența ca substanță, ca legi generale, impersonale ale acestei substanțe. Persoanele erau socotite niște fenomene trecătoare, produse de esență, avînd să se topească iarăși în esența generală. Secolul al XIX-lea a ajuns la o conștiință deplin clară a valorii cu totul superioară a subiectului ca eu și prin aceasta la accentuarea superiorității lui în raport cu lucrurile și asupra lucrurilor. Astfel s-a născut și în gândirea omenească generală preocuparea primordială de om, așa cum a făcut Evanghelia lui Iisus Hristos. Însă la început descoperirea valorii eului a fost însoțită de o afirmare egoistă a lui, care ne avînd alt punct de sprijin decât în lucruri, pînă la urmă s-a resemnăat să se piardă în ele, sau să se lupte pentru ele cu semenii săi.

Timpul recent e pus însă în lumina cunoașterii și valoarea semenilor în fața eului propriu¹. A început să se vorbească tot mai mult de eu și nu în legătura lor duală indisolubilă². Pe măsură ce omul crește cu adevărat spiritual, crește și conștiința importanței semenului pentru tot ce are de la el și a răspunderilor sale pentru el. Pe importanța acestor răspunderi pune accentul principal cuvîntul evanghelic al Domnului nostru, Iisus Hristos. În grija de semeni stă dreptatea omului, cum am văzut din cuvîntul menționat al Mîntuitorului despre criteriul judecării din urmă, sau cu efect definitiv, veșnic.

Mîntuitorul pune datorია iubirii semenului pe același plan cu datorია iubirii propriiei persoane și pe acestea ca întregime neapărat necesară a iubirii de Dumnezeu (Luca X, 27; Matei XXII, 39). Sf. Ap. Ioan afirmă chiar că iubirea de Dumnezeu se dovedește în iubirea de oameni: «Dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este» (I Ioan IV, 20). Iar Sf. Ap. Pavel pune iubirea în general mai presus de toate. Și e clar că vorbește de iubirea de oameni. Ea e valoarea, care durează în veci, neputînd fi depășită de nimic. De aceea ea este una cu fericirea veșnică (I Cor. XIII, 10). Dar în general iubirea implică existența semenilor. În lipsa lor nu poate exista iubire, deci nici desăvîrșire, deci nici fericire veșnică.

Astfel, existența semenilor este al treilea dar al lui Dumnezeu. Dar și acesta e strîns legat de cele două amintite; nu se poate cugeta unul fără celelalte două, sau cele două fără al treilea. Toate lucrurile desăvîrșite sînt trei.

Lucrurile capătă sens deplin numai cînd mă ostenesc cu ele, nu exclusiv pentru mine, ci și pentru alții, iar fără dragostea față de alții și a altora față de mine, arătată nu numai prin cuvînte și priviri, ci și prin darurile reciproce ale lucrurilor pregătite pentru diferite trebuințe, nu e fericire în viața mea, nu e sens în ea. Așa se arată că Dumnezeu a dat lucrurile ca daruri nu pentru mine în izolare, ci pentru noi, pentru a ni le face daruri între noi, mărturisindu-ne în ele iubirea reciprocă.

Arătîndu-și iubirea față de noi prin darurile lucrurilor, Dumnezeu vrea să întemeieze și să sporească iubirea între noi prin lucrarea noastră de a le preface în daruri întregal adaptate nouă. «Dar din dar se face răi». «Dar din dar» produce fericirea fără sfîrșit, pentru că aceasta arată iubirea. Dacă n-ar exista lucrurile ca daruri ale lui Dumnezeu, nu le-am putea face nici noi daruri între noi. Dar mai pot fi ele daruri ale noastre, între noi, dacă sînt date de Dumnezeu pentru toți? Pot, pentru că

1. A se vedea deosebirea acestei evoluții în filozofia occidentală și fenomenul descoperirii lui tu la Herbert Mühlen, «Gottesbeweis» heute, Überlegungen zu sinem personologischen Aufweis der Existenz Gottes in: Martyria, Liturgia, Diakonia hrsg. von Otto Semmelroth, Rudolf Haubst, Karl Rahner, Grönewald Verlag, Mainz, 1968 p. 40—58. Un paragraf din studiul lui H. Mühlen se intitulează: «Die bisherige abendländische Denk- und Theologie — geschichte ist beherrscht von der dultosen Seinsfrage. Omul era în această mentalitate «ein Stück Welt» (p. 41). Aceasta a dus și la «teologia morții lui Dumnezeu». Un alt paragraf din studiul respectiv se intitulează: «Die Duvergessenheit in der traditionellen abenditendischen Metaphysik vor der Tod des destituten Gott» (p. 41—42). H. Mühlen observă: «Conștiința lui tu este anterioară dezvoltării conștiinței eului în om. Copilul știe înții de mama lui ca tu. Ea cuprinde totuși. La conștiința eului ajunge numai la adolescență» (p. 45 urm.).

2. Martin Buber, *Ich und Du*.

Dumnezeu ne-a lăsat nouă putința să le adaptăm trebuințelor noastre, deci și ale altora. Nu ni le-a dat adaptate în amănunt pentru trebuințele noastre și ale altora. Ne-a lăsat și nouă spațiu de lucru, spațiu de osteneală, spațiu în care să poată crește iubirea noastră față de El și a unora față de alții făcând din ele și daruri ale noastre. Desigur, nu pot face din cer darul meu pentru altul, nici din apa riuurilor. Cele absolut necesare vieții noastre nu le-a lăsat Dumnezeu să depindă și de bunul nostru plac, ca să le aibă unul sau altul. Dar când eu sap, prin osteneala mea, o fântină, ca să fișnească apa din pământ într-un loc mai apropiat apa, deși e dar al lui Dumnezeu, poate deveni și un dar al meu către alții, făcând prin osteneala mea darul lui Dumnezeu mai accesibil nu numai mie, ci și altora.

Dar semenul îmi este dat ca cel prin care mă pot dezvolta nu numai prin ajutorarea lui iubitoare din partea mea, ci și prin ajutorarea mea iubitoare din partea lui și prin mângierea și căldura ce o aduce el vieții mele sufletești. Iubirea lui dezvoltă iubirea mea și iubirea mea dezvoltă iubirea lui. Și în această dezvoltare a unuia prin altul lucrurile au un rol nu numai prin rostul de a satisface nevoile lui și ale mele, ci și ca semne și prilejuri de manifestare ale iubirii reciproce. Când primesc un lucru ca dar de la altul, lucrul respectiv îmi face cu mult mai multă bucurie decât dacă mi l-aș procura eu însumi. Când dau un lucru altuia, el îmi slujește ca mijloc de creștere a iubirii mele față de acela, dar și ca mijloc de dobândire a iubirii aceuia față de mine, cu atât mai mult cu cât am pus mai multă osteneală în a-l face acel lucru mai accesibil sau în a-l pregăti spre o satisfacere mai sporită a aceuia, prin munca mea. De aceea un obiect infrumusețat de cineva pentru a-l face dar unei ființe iubite arată mai mult iubirea lui față de respectiva persoană. Eu am nevoie și de lucrul pe care mi-l dă cineva, dar mai multă nevoie am de iubirea lui. Și invers: acela are, poate, nevoie de lucrul ce l-a dau, dar are și mai multă nevoie de iubirea ce l-o arată prin aceasta. Când poate lucrul respectiv mi-l procuram și eu, sau și-l poate procura și el. Dar dându-l și primindu-l ca dar, el se face mijloc de manifestare a iubirii reciproce între mine și el pe care nu mi-o pot procura nici prin mine însumi și nu și-o poate procura nici el prin el însuși, și de care avem mai multă nevoie și eu și el. Și de aceea putem conchide că o lume de lucruri care ar exista de la ele, ne-ar satisface poate nevoile noastre materiale, dar conștiința că sint daruri ale lui Dumnezeu ne satisface dincolo de aceste nevoi, setea de a ne ști adresanții unei iubiri nesfârșite și a tot desăvârșite. Dacă lucrurile au ca rost principal, prin folosirea lor ca daruri, manifestarea iubirii între noi, nu sint ele prevăzute cu acest rost de însuși Creatorul lor? Nu vine iubirea ce se însoțește cu dăruirea lor, de la Cel ce le-a creat?

Persoanele semenilor este în viața noastră pămîntescă tot ce poate fi mai prețios. Nu e în stare o mamă să dea toată bogăția ei și însăși propria viață, ca să-și salveze copilul ei? Și aceasta nu din nevoia de a avea o ființă care s-o iubească într-un mod neumbrit de nici o scădere? Persoana semenului ne este realitatea cea mai prețioasă pentru că nu mai ea ne poate iubi. Pentru iubirea deplină a unei persoane față de noi sîntem în stare să dăm toată lumea obiectelor. Numai persoana semenilor ne încălzește cu iubirea ei, numai ea ne este inepuizabilă în semnele lu-

birii ce ni le poate arăta, pentru că și capacitatea ei de iubire este inepuizabilă. Iubirea ei se lasă vehiculată de toate lucrurile ce ni le dă, dar se manifestă și prin priviri, prin cuvinte, prin gesturi, care au de fiecare dată ceva nou în ele. Ea e cel mai mare dar pe care ni l-a făcut Dumnezeu și un izvor inepuizabil de daruri prin orice lucru, prin orice cuvînt bun și atent, prin orice gest, privire, prin care ni se adresează. Și toate persoanele cu care ne întîlnim sau există ca rezerve pentru alte și alte întîlniri sint de asemenea daruri unice și inepuizabile. Ele ne ajută nu numai în satisfacerea trebuințelor noastre fizice, ci în încurajările, în mîngierile, în altele și alte înțelegeri ale lucrurilor, în deschiderea de orizonturi mereu noi în planul spiritual, care ne îmbogățesc pe noi sufletește, dau bucurie și sens vieții noastre, doriștei de a continua la nesfîrșit, prin iubirea care se dezvoltă între noi și care niciodată nu ajunge la saturație; prin relații reciproce, care tind către desăvîrșirea lor niciodată terminată, într-o iubire care nu are hotar.

Calitatea aceasta de Cuvînt ipostatic cuvîntător la nesfîrșit, de izvor nesfîrșit de cuvinte saș de daruri, care pot merge pînă la darul ființei proprii, care și ele sint cuvinte, se explică prin faptul că persoana e o rațiune ipostatică cunosătoare și iubitoare, cugetătoare și simțitoare, însăși simțirea și iubirea împingînd-o la cuvînt. Iar conținutul cunoașterii și cugetării și capacitatea simțirii ei sint nesfîrșite, pentru că au ca țintă o iubire niciodată saturată, pentru că nu se constituie numai dintr-o creație finită, ci au ca izvor pe Dumnezeu Cuvîntul cel înfînit, care se află în comunicare cu creația, care o atrage spre El ca țintă înfînită.

Acest suprem Cuvînt ipostatic ni s-a arătat ca izvorul tuturor izvoarelor personale de daruri, prin faptul că s-a făcut El însuși om, ipostas al ființei noastre omenești, ca să ne comunice în cuvintele omenești nesfîrșite. Sa iubire și să ne-o arate pe aceasta pînă și în darul ființei Sale, pe care a jertfit-o pentru noi pe cruce. Dacă Cuvîntul ipostatic dumnezeiesc este inepuizabil în daruri, nesfîrșit în atracția spre El, în comunicarea de gânduri și în deschiderea de perspective mereu deschise, pentru că are conținutul cunoașterii și puțința comunicării acestui înfînit conținut și acestei înfînite iubiri în El însuși. Cuvîntul ipostatic omeneșc este și el cuvîntător la nesfîrșit pentru că își soarbe conținutul cunoașterii și iubirii sale din Cuvîntul ipostatic înfînit și înalțează în conținutul și în iubirea înfînită a Cuvîntului dumnezeiesc, cu care este în legătură.

Dacă lucrurile sint cuvinte încorporate ale iubirii lui Dumnezeu către noi, ele au lipsă de descifrarea rațiunii noastre și devin cuvinte care tălmăcesc sensurile iubirii noastre, cuvinte încorporate ca daruri ce au să fie descifrate de către noi și să ne încălzească pe noi ca mărturii ale iubirii lui Dumnezeu; dacă sint cuvinte ce constituie baza cuvintelor noastre cuprinzătoare de sensuri și mărturisitoare ale iubirii noastre reciproce, atunci persoanele noastre sint cuvinte ipostatice reciproc cuvîntătoare care descifrează unele pentru altele și unele cu altele în cuvintele ce și le grăiesc lucrurile, sau își tălmăcesc atenția și iubirea reciprocă.

Persoanele semenilor noștri sint ca atare chipurile Cuvîntului ipostatic în relațiile Lui filiațiale și cu alte persoane asemenea Lui. Ca atare pe ele le trăim ca granița noastră, peste care nu putem trece, ca avînd

acoperirea și garanția întregii lor valori și însemnătății în Cuvântul ipostatic dumnezeiesc. («Cînd ați făcut unuia din acești frați ai Mei preamîci, Mie ați făcut»). Dar în același timp le trăim și ca parteneri de aceeași fire cu noi, implicate în existența și în caracterul nostru de persoană vorbitoare. Le trăim ca chipuri ale graniței noastre supreme dar și ca mijlocitoare ale iubirii nesfîrșite care e Cuvîntul dumnezeiesc, ca chipuri ale relației Lui cu alte Persoane supreme, pe care nu le poate confunda cu Sine, deși comunicarea lor prin iubire și prin ființă nu are nici o limită. Dar în același timp față de toate aceste granițe ne dăm seama de ceea ce sintem noi înșine, în împletire cu alții și în dependență de Cuvîntul dumnezeiesc. Ne dăm seama că nu putem fi fără aceste granițe și fără aceste izvoare de viață pentru noi. Trăim faptul că nici nu ne topim în alții, nici pe alții nu-i putem topi în noi, dar că nu ne putem rupe unii de alții și de Dumnezeu-Cuvîntul. Cu cît îi simțim pe ceilalți mai aproape de noi, cu atît îi simțim mai mult ca granițe peste care nu putem trece, dar și ca condiționați de ei și ca răspunzători față de ei. Iar prin aceasta simțim pe însuși Cuvîntul ipostatic suprem ca graniță și ca izvor, care ne obligă la răspundere.

Dar nu numai eu mă simt limitat și răspunzător față de ceilalți și el față de mine. Însă în același timp, în răspunderea necondiționată a unuia față de altul simțind că un al Treilea absolut superior ne obligă pe unul față de altul, ne limitează reciproc pe unul prin altul, și dă ființă în fața celui altul o valoare netrecătoare, în veci de neanulat. Mama simte cît de avizat este copilul ei, în slăbiciunea lui, la grija ei și în același timp ce necondiționată răspundere față de el, răspundere care nu poate emana în ea de la copilul în sine, ci de la Persoana absolută care-l acoperă cu voiața Lui iubitoare, îl îmbracă cu valoarea netrecătoare și fără hotar ce i-o împrumută Ea. Prin semenul nostru ni se face astfel simțit Cuvîntul dumnezeiesc absolut cu porunca Lui de a avea grijă de el; «Cine vă primește pe voi pe Mine mă primește» (Matei X, 40), sau: «Cine va primi prunc ca acesta în numele Meu, pe Mine mă primește» (Matei XVIII, 5). Deci pe fiecare om simțim că trebuie să-l primim în numele Domnului. În faptul că nu putem trece peste el și că trebuie să avem grijă de el, manifestăm implicit credința în Dumnezeu, singurul de la care poate avea semenul nostru valoarea necondiționată de care trebuie să ținem seama.

Celălalt îmi este, așadar, nu numai un dar inepuizabil în ceea ce îmi poate da și e obligat să-mi dea, ci și o obligație nesfîrșită prin ceea ce pot să-i dau și sint obligat să-i dau, arătîndu-mă și pe mine ca un dar inepuizabil pentru el. Amîndoi ne simțim dar și obligația nesfîrșită pentru celălalt, pentru că sintem îmbrăcați în autoritatea Cuvîntului ipostatic ca chip al Cuvîntului ipostatic suprem, din a cărui înfinită putere și autoritate este hrănit și crește, cu toate că în sine este limitat și dependent. Astfel fiecare crește în înfinitatea dumnezeiască prin mijlocirea celui altul. De aceea fiecare persoană omenească este dată celorlalte persoane omenești ca mijloc de cunoaștere și de creștere în Dumnezeu. Și tot de aceea este greu de precizat unde sfîrșește limitarea persoanei umane, căci fiind capabilă de creșterea din înfinitatea dumnezeiască are

în sine însăși implicată o înfinitate. Totuși simte că această înfinitate în care crește e din Dumnezeu.

Dar iubirea între mine și semenii mei merge mai departe decît ceea care se manifestă prin comunicarea prin lucruri, prin cuvînte, prin zîmbete, prin gesturi și priviri. Ea poate merge pînă la dăruirea de sine unul către altul. Dar această capacitate de autodăruire pînă la moarte pentru celălalt, nu ar fi posibilă dacă n-ar fi însuflețită de convingerea împlicată a celui ce se dăruiește, căci făcînd aceasta nu se pierde. Iubirea trăiește din convingerea că e manifestarea cea mai puternică a vieții, (a existenței cu temeiurile în Dumnezeu Cel ce este veșnic și neîmpuținat) și deci că ține în viață sau în Cel ce este pe cel ce se dăruiește pînă la moarte. Moartea este pentru cel ce iubeste un fenomen de suprafață. În aceasta persoana umană dă și mai mult dovadă că e făcut după chipul Cuvîntului ipostatic care s-a făcut trup și și-a dat viața. Sa pentru noi, dar prin aceasta n-a rămas în moarte, ci a biruit moartea înviind. Persoana umană dă prin aceasta dovadă că e destinată și ea eternității, sau existenței netrecătoare în care intră prin iubirea pînă la capăt a jertfei și unde domnește iubirea și în care fecundă și viața constau în iubire. Insuși Mîntuitorul a spus: «Cine va voi să-și păstreze sufletul, îl va pierde, iar cine va pierde sufletul său pentru Mine și pentru Evanghelia Mea (din credință și din iubire față de El), acela îl va mîntui» (Matei X, 20; Marcu VIII, 35; Luca XVII, 33).

Dar am văzut că altădată Mîntuitorul se identifică cu frații Lui mai mici. Propriu-zis aceasta este Evanghelia Lui, vestea cea mare și bună și atotbună: Adevărul că cel ce crede că punîndu-și viața pentru altul și-o regăsește pentru veci în Dumnezeu — izvorul înfinit al iubirii și prin aceasta al existenței. Căci acela își pune viața, unindu-se în întregime cu Cuvîntul ipostatic etern în existența Lui, care e în comunicare cu chipul Lui, sau cu orice om.

În bucuria de a-și da viața pentru semenul său, sau pentru semenii săi, cu conștiința că nu o pierde ci și-o cîștigă și pe a sa și pe a celorlalte pe planul veșniciei, se arată că prin moartea din dragostea pentru alții, sau cel puțin prin moartea celui ce a trăit o viață eternă în Dumnezeu. Înfințitatea în care înaintăm treptat prin viața în trup, ca printr-o adevărată Liturghie, ne devine dintr-o dată părtaș în întregime, cînd ieșim din viața în trup. Dar pînă ce ne bucurăm de ea fără trup, înainte de învierea cu trupul, nu o trăim și prin sensibilitatea înduhovnicită a trupului. Însă după învierea cu trupul, ea ni se va face părtaș și acestei sensibilități a trupului cu desăvîrșire înduhovnicit. Trupul ne va deveni transparent, prin care vom fi inundăți de toată înfințitatea vieții dumnezeiești, de toată simțirea ei fericită, fiind uniți cu Hristos și cu toți în toate.

Conducător spre această țintă ni s-a făcut Hristos, El a luat trupul nostru, pentru ca dîndu-l pentru noi să-l facă transparentă cîștigată de el prin înviere, să se umple de toată înfințitatea dumnezeiască și dîndu-ni-l și nouă prin venirea sub chipul plinii care hrănește trupul nostru și împărtașindu-ne de El, să primim și noi arvuna înfinității din trupul Lui și pornirea de a ne dărui altora, și deci puterea de a trece prin moartea la viața dumnezeiască în unire cu El.

În faptul că existența semenului nostru a dat posibilitatea Cuvîntului dumnezeiesc să se facă și el om, sau semen al nostru ca izvor direct al darurilor fără sfîrșit, se arată și mai mult ce mare dar avem de la Dumnezeu în persoanele semenilor noștri. El e «fîntina» de daruri, pe plan pămîntesc, cum e Cuvîntul ipostatic dumnezeiesc pe planul suprem, mai ales prin faptul că e mijloc prin care intră în comunicare cu noi Cuvîntul ipostatic dumnezeiesc cu bogăția Lui nesfîrșită de daruri. Dar, precum am spus, semenul nostru nu ne este un așa de mare dar înțelegîndu-l ca pe unul ce trebuie să ne slujească, ci ca cel pe care sintem datori noi înșine să-l iubim și să-l slujim, căci prin aceasta ni se deschide mai mult. Prin aceasta ne mijlocește înaintarea spre viața veșnică în Dumnezeu. Căci nu trebuie să ne socotim noi ca chip al Cuvîntului ipostatic dumnezeiesc, care trebuie slujit, ci pe semnul nostru. De altfel și Cuvîntul ipostatic dumnezeiesc s-a făcut trup și deci model și mai apropiat al nostru nu ca l se slujească, ci ca să ne slujească (Matei XX, 28). Să lășăm la vola semenului nostru dacă vrea să facă și el așa cu noi, dacă vrea să ne socotească drept chip ipostatic al modelului dumnezeiesc făcut trup și să ne slujească. Semenul nostru e dar care ne ajută chiar prin simplul fapt că ni se impune prin valoarea lui, cea după chipul lui Dumnezeu, ca cel pe care trebuie să-l slujesc. El e mare și mic în același timp. E mare pentru că trebuie să-l slujesc și e mic pentru că are nevoie de slujirea mea. Prin amîndouă îmi impune slujirea. De aceea nu trebuie să așteptăm ca să ne slujească el, ci să căutăm mereu să i-o luăm înainte în slujire.

Faptul de a fi mic ne stîrnește mila. Dar mărirea milei i-l arată celui ce îl slujește în același timp în marea lui valoare, cu toate că slujirea ar părea să-l arate supus acelui. Iar mila pentru celălalt e suferință și aceasta îl arată iarăși mare. Și prin suferința din milă ne sensibilizăm spiritual. Dumnezeu a făcut pe om mare și mic, pentru ca prin amîndouă să ne trezească și să ne îndemne la slujire. De aceea El însuși s-a făcut mic, mai ales în jertfa de pe cruce, ca să ne trezească mila, dar a rămas și mare arătînd mila nesfîrșită și suferința înduioșătoare pentru oamenii pe care i-a creat mari în valoare și mici în putere. Făcîndu-se mic pentru noi și rămînînd în același timp mare, ne-a arătat și pe noi mari, intrucît s-a jertfit pentru noi, și mici intrucît i s-a făcut milă de noi. «I s-a făcut milă de ei», spune Evanghelia despre Mîntuitorul (Matei IX, 36). Ba Fiul lui Dumnezeu însuși s-a făcut om al durerilor, ca să trezească mila noastră față de El, arătîndu-ne prin aceasta capabil de a fi mari (Maica Domnului sub cruce). Dumnezeu ne-a făcut nu numai mari în valoarea noastră, ci și mici în puterea noastră, pentru că avînd nevoie de ajutor să ne smerim cerîndu-l mereu mila. E ceea ce îi cerem cel mai mult în ectenile rugăciunii comune din biserică. Îi cerem mila pentru noi și pentru ceilalți, fiind făcuți nu numai ca unii ce avem nevoie de mila Lui, ci și ca unii ce simțim mila noastră pentru alții, cerînd în același timp mila lui Dumnezeu pentru noi. În «Doamne miluiește» adresat lui Dumnezeu pentru frații noștri se întîlnește mila noastră pentru ei cu mila Lui pe care o cerem pentru ei. Faptul că Dumnezeu are milă de noi și noi îi cerem mila Lui, arată că de mult s-a unit Dumnezeu cu noi și pe noi cu El, creîndu-ne, iar prin faptul că simțim durerea milei întreoaltă și o cerem unii pentru alții de la Dumnezeu,

arată că de mult ne-a împletit Dumnezeu întreoaltă și cu El. În faptul că cerem mila lui Dumnezeu, nu se arată numai conștiința noastră de fîntine nepunctuoase, cum afirmă unii, ci și faptul imensei valori ce ne-a dat-o Dumnezeu, angajîndu-se să aibă milă de noi, suferință care a mers în cazul Fiului Său Cel Intrupat prin moartea pe cruce, rămînînd din mila față de noi și din prețuirea valorii noastre permanente în stare de jertfă în care ni se împărtășește.

Astfel prin faptul că lucrurile nu există singure, ci ca adresate persoanelor umane, cu scopul de a-și arăta prin acelea dragostea între ele, se arată că nu se poate separa în darurile lui Dumnezeu între aspectul lor de mijloace de satisfacere a trebuințelor materiale ale ființei umane și aspectul de mijloace ale dezvoltării la nesfîrșit a vieții spirituale umane prin iubire și cunoaștere. La fel nu se poate separa între simpla intrajutorare materială a ființelor umane și între creșterea lor spirituală prin aceasta.

Dar unirea între aspectul folosinței materiale a lucrurilor ca mijloace de intrajutorare între oameni și între aspectul lor de susținere a creșterii lor în orizontul spiritual, mai bine zis a înaintării tot mai mari a lor în Dumnezeu, e împiedicată de păcatul, care a dus la alipirea oamenilor în mod accentuat la lume și la trup. De aceea numai eliberarea de păcat facem lucrurile și pe semenii noștri să-și descopere și să activeze latura de daruri ce provin de la Dumnezeu și promovează viața umană în orizontul dumnezeiesc infinit.

Dar intrucît noi nu putem ieși prin puterea noastră de sub stăpînirea păcatului și înainta în viața de desăvîrșire în Dumnezeu, e nevoie de intervențiile lui Dumnezeu mai presus de darurile date nouă prin creație, prin învățătura mai directă și prin harul Său cel mai presus de creație și chiar prin intruparea Fiului Său ca om.

Aceste bogății spirituale umplu chiar prin lucruri, prin faptele proprii, prin semenii lor, pe cei ce se alipesc de Dumnezeu mai mult prin credință. Ele pot fi privite ca daruri mai presus de fire, mai ales că cel ce pretrec instrăinați de Dumnezeu nu au parte de acesta.

Între darurile mai presus de cele create, de cele ale firii, se pot enumera: cuvîntul revelat al lui Dumnezeu dinainte de intruparea Fiului Său, primirea lui cu credință, apoi intruparea Fiului lui Dumnezeu ca om, învățătura lui de supremă înălțime, jertfa Lui pentru noi, învierea care ne asigură și nouă învierea, dăruirea Lui însuși către noi prin Sfînta împărtășanie și multe altele daruri mai presus de fire pe care le primim prin Duhul Său, cel Sfînt, care ne ajută să ne folosim și de lucrurile create ca daruri într-un mod care ne înalță la o legătură mai presus de fire cu Dumnezeu și ne îndeamnă să ducem o viață curată, nealipită în mod exclusiv de lucruri. Dar toate aceste daruri mai presus de fire și folositoare cu ajutorul lor a darurilor create într-un chip mai presus de fire le primim nu numai prin credință, ci și prin rugăciune, care se naște din conștiința că toate le avem de la Dumnezeu, atît lucrurile create și pe semenii noștri, cît și de darurile mai presus de fire ce ni se împărtășesc prin Duhul Sfînt și dreapta folosire a lucrurilor create în relații de iubire superioară între noi și semenii noștri.

Cea mai înaltă unire între folosirea celor materiale pentru primirea prin ele a celui mai înalt dar al lui Dumnezeu-Cuvîntul în viața pămîntescă, în trupul și singele Lui, o avem în dumnezeiasca Euharistie. Aceasta e anticiparea unirii cu trupul și cu singele transfigurat și transparentă a lui Hristos în viața înfinită dumnezeiască prin materie transparentă și pentru transfigurarea prin Duhul lui Hristos a noastră transfigurare toate ni se fac proprii.

Prin rugăciune, pe de o parte, cerem darurile lui Dumnezeu, pe de alta îi mulțumim pentru ele. Intrucît sînt unele daruri pe care le avem prin însuși faptul că am fost aduși la existență, în legătură cu lucrurile de care avem nevoie și cu semenii care ne ajută, provenirii lor de la Dumnezeu, e o rugăciune de mulțumire și de laudă a Lui pentru ele și pentru ei. Iar intrucît voim să le avem la dispoziție sau să ni se sporească aceste daruri, dar mai ales, odată treziți la conștiința iubirii lui Dumnezeu față de noi arătată prin ele, dorim să ne arate iubirea Sa și prin daruri mai înalte, pentru înălțarea vieții noastre în iubirea față de El și în unirea veșnică cu El, îi adresăm și rugăciuni de ceteri, iar înmulțirea acestor daruri ne îndeamnă iarăși la rugăciunea de mulțumire și de laudă. Paralel cu creșterea darurilor de care sîntem conștienți că le primim, crește și rugăciunea de cerere pe trepte mai înalte, cerînd daruri mai înalte, dar în același timp crește și rugăciunea noastră de mulțumire și de laudă a Lui pentru acele daruri primite. Treptelor darurilor și a conștiinței despre ele îi corespund trepte ale rugăciunii.

Legătura între daruri, cînd este cineva conștient de ele, și între rugăciuni este de neocolit. Prin daruri aruncă cineva o punte de iubire de la sine la cel cărui îi adresează darurile. Dacă acela nu mulțumește pentru ele înseamnă că nu le recunoaște ca daruri și punea de iubire aruncată de dăruitor nu ancorază în ființa lui. El rămîne închis în sine, între el și acela nu se stabilesc raporturi de delicatețe, pe care acela le urmărește. Cel cărui se adresează darurile rămîne în asprimea lui egoistă, socotind că era firesc să-i vină cele care-i sînt de trebuință, sau că le are prin natură, fără a manifesta prin ele cineva iubirea lui.

Iar mulțumirea către Dumnezeu este și ea o formă de rugăciune căci cine mulțumește pentru darurile primite, îl îndeamnă pe cel ce i le-a dat să-i facă noi daruri. Iubirea lui Dumnezeu sporește prin răspunsul la iubirea lui inițială. Dimpotrivă, cel ce rămîne înăsprit în nerecunoașterea provenirii lucrurilor din gestul iubitor de dăruire al cuiva, îl face pe dăruitor să nu mai adauge și alte daruri la cele făcute înainte. Cuvîntul românesc «mulțumire» exprimă adevărul că ea produce o înmulțire a darurilor. Și adevărul contrar îl redă zicala: «Nemulțumitul îi ia Dumnezeu darul». Astfel mulțumirea e o adevărată cerere de alte noi daruri. Nu degeaba creștinul vorbește de o «rugăciune de mulțumire».

Dar cine simte nevoia unui ajutor de la altul, obține mai ușor acel ajutor dacă-l cere decît dacă nu-l cere. Astfel darurile lui Dumnezeu care ni se adaugă la cel al vieții și al lucrurilor și al semenilor între care am fost aduși în viață, le cerem prin alte rugăciuni. Prin rugăciunile acestea de cerere de noi daruri, ca și cele de menținerea și restabilirea darurilor primite prin viața ce ni s-a dat, prin lucrurile ce ni se pun la

dispoziție, prin semenii care ne înconjoară, ne dăm seama că toate ne-au venit și ni se mențin și se restabilesc prin Dumnezeu și drept urmare îi mulțumim pentru ele. Astfel rugăciunea cererii de noi daruri se unește de la început cu rugăciunea de mulțumire pentru darurile primite prin creația și pentru menținerea și restabilirea lor. Iar darurile noi primite prin cerere ne îndeamnă la o nouă rugăciune de mulțumire și odată cu ea la cererea unor noi daruri și mai înalte. Căci pe măsură ce primim noi daruri, ne-am convins și mai mult de iubirea lui Dumnezeu și de aceea îi cerem să ne arate această iubire a Lui în daruri prin care simțim și mai mult lucrarea și bunătatea Lui și prin aceasta progresăm în legătură cu El. Astfel cerem daruri de caracter tot mai duhovnicesc, sau lucrări duhovnicești tot mai înalte în noi, prin care simțim tot mai mult prezența iubitoare a lui Dumnezeu în noi.

La început cerem sănătate, apărare de dușmani, succesul în munca noastră pentru cîștigarea celor de trebuință, ajutor pentru copiii noștri, apoi ne rugăm pentru semenii noștri, pentru sănătatea lor, pentru bunăstarea lor și pentru ca să ne fie binevoitori și ajutători. Cînd prin dăruirea acestor cereri ne-am convins de grija lui Dumnezeu față de noi, îi cerem iertare de păcate, ajutor în ferirea de păcate și în săvîrșirea de fapte bune pentru semenii noștri. Și așa ne ridicăm la cererea unor bunuri tot mai înalte: îi cerem darurile Sfîntului Duh, al înțelepciunii, al blîndeții, al smereniei, al iubirii de oameni, al rugăciunii tot mai dese, mai netulburate, mai fierbinți. Și intrucît prin-dăruirea acestora simțim prezența și lucrarea tot mai intensă și mai frecventă a lui Dumnezeu în noi, îi cerem sălășluirea Duhului Său în noi, simțirea sau cunoașterea acestei prezențe, semnele ei în pacea noastră, în lumina care face tot mai clar și mai cuprinzător sensul vieții noastre și al întregii realități, bucuria noastră, dar și în pacea și în bucuria ce le putem răsplîndi în jurul nostru³.

Rugăciunea înaintează astfel spre culmile ei adevărate, adică în trăirea unirii cu Dumnezeu. Cînd ajunge acolo, rugăciunea e însoțită de acea unire, hrîndindu-se una pe alta, sau însăși rugăciunea este unirea cu Dumnezeu și unirea cu El în rugăciune. Hristos prin Duhul Său însuși ni se dăruiește atunci nu numai în darurile pe care le distingem de El, ci chiar în Persoana Lui.

Căci ca și în întîlnirea cea mai intimă cu persoana semenului nostru, în înfîlțirea cu Hristos trăim nu numai unire cu El, ci și granița între noi și El. În cea mai mare unire trăim totuși faptul că El este altul decît noi, trăim puterea Lui care ne depășește în mod infinit, deci ne simțim îndemnați la rugăciune, este în același timp «neadormită în rugăciune».

În unirea cea mai deplină cu Hristos, simțim că stăm de vorbă cu El și El cu noi. E o preamare dulceacă atunci în noi, ca să vină din noi. E o rugăciune în care El însuși ni se dăruiește în întregime cu iubirea

3. C. Andronicov, *Liturgie et spiritualité*, referat la Congresul teologiei ortodoxe de la Atena din 1976 (manuscris), observă că Duhul Sfînt este «principiul naturii și dinamicii rugăciunii». Fără Duhul, care ne «deschide mintea» n-am ști ce să cerem, nici chiar ce să zicem (Rom. VIII, 3). Duhul ne dă deci toată varietatea darurilor (I Cor. XII, 6, 5, 11), dar și îndemnul de a le cere. Rugăciunea e dar și pornire de a le cere. «Rugăciunea e dar», însă noi nu sîntem receptacole inerte, nici pasive, nici nu sîntem constrinși să participăm la ea».

Lui și noi ne dăruim în întregime, dar simțim că El este altul decât noi. Căci simțindu-L ca dar dat nouă și simțindu-ne ca dar dat Lui, ne simțim totodată ca unul și altul. Îl simțim pe Cel căruia i ne dăruim ca altul decât noi și această face bucuria dăruirii noastre; și îl simțim pe Cel ce ni se dăruiește iarăși ca altul decât noi și acesta ne umple de bucuria iubirii Lui ca a unui deosebit de noi. Dacă cel mai mare dar ce ni-l face Hristos e dăruirea de Sine, cel mai mare dar cu care îl răspundem noi, înșine în rugăciune, e cel în care nu-L mai simțim decât pe El, sau trăim moartea noastră tainică, trăind viața Lui în noi⁴.

Teologia catolică, între multe reveniri de la separările raționaliste și răcirile juridice ale vieții duhovnicești din trecut, de pe urma scolasticității, manifestă și revenirea de la prea stricta separație între Taine și între cuvântul propovăduirii⁵. De fapt punind un accent prea mare pe Taine înțelese ca acte de încadrare juridică a credinciosului sub autoritatea Bisericii, a subapreciat cuvântul, ceea ce a făcut reformațiunea și toate denominațiunile ieșite din ea să pună accentul aproape exclusiv pe cuvânt. Acum afirmă o legătură necesară între Taine și cuvânt, în special între trupul euharistic al Domnului și cuvântul Lui. Unirea lor o vede și în fapt că cuvântul Domnului se numește și el piine cerească, cum se numește și trupul Domnului, care arată că e piinea vieții noastre venice, dându-ni-se sub chipul piinii. Pornind de la insistența cu care Nikolaus Cusanus, foarte influent de Părinții răsăriteni, numea în sec. XV și cuvântul lui Dumnezeu piine, și de la definiția dată de Fericitul Augustin Euharistiei ca semn «sub» și «prin» care Cuvântul lucrează ceea ce semnul indică, teologul catolic Rudolf Haubst⁶ observă: «Prima noastră întrebare este: înseamnă această definiție o delimitare adevărată a Tainei față de cuvânt, mai precis de evanghelizare, de propovăduire, odată ce și în acesta nu se promulgă numai o lucrare mîntuitoare a lui Dumnezeu... și se înfăptuiește. Chiar între cuvânt și Euharistie, cea mai înaltă și mai sfîntă Taină, granițele par să dispară cu totul, odată ce și cuvântul e caracterizat ca «piine» și prin el se înfăptuiește hrănirea spiritului⁷. Noi am putea adăuga că această putere a cuvântului poate fi considerată cu atât mai mare cu cît în cuvântul Domnului, sau rostit în numele Domnului, este însuși Cuvântul ipostatic, sau însuși acesta este prezent în el.

•Totuși Haubst recunoaște unele deosebiri între cuvântul propovăduirii și Euharistie. Ultima se slujește de speciile de piine și vin și Hristos se oferă în ea ca jertfă. «Ceea ce exprimă și mijloacele cuvântului omenesc, ca semn auzit sau văzut, este formal aliceva, anume o comunicare spirituală, personală, prin împărtășirea de cunoștințe, de înțelepciune, sau de alte realități interioare. Aceste împărtășiri pot fi și ele o

4. O expunere rezumativă a esenței rugăciunii, a treptelor ei și a rugăciunii nelăcătate în spiritualitatea ortodoxă face Thomas Spidlik, S. I., în: *La spiritualité de l'Orient Chrélien. Manuel systematique. Orientalia christiana. Analecta* 206, Roma, 1978 p. 293—311.

5. Această revenire se observă și în protestantism. A se vedea de ex. Christoph Klein în expunerea învățăturii despre Taine în *Confessio Augustana* prezentată la înstruțea interteologică din București, la 23 mai 1980.

6. A se vedea studiul lui: *Das Wort als Brot*, în volumul citat: *Martyria, Liturgia, Diakonia*, P.G. 21—31.

7. *Art. cit.*, vol. cit. p. 35.

hrană spirituală⁸. Dar între cuvînt și Euharistie e o și mai strînsă legătură. Hristos realizează prefacerea euharistică printr-un cuvînt rostit de preot din porunca Lui. «Cuvîntul lui Dumnezeu acționează ca o rază, care trece peste momentul primirii Tainei. El lucrează mîntuirea și fără și după simbolul piinii și anume ca piine spirituală. Pe de altă parte acțiunea harică a cuvîntului produce ca piine în Taina piinii, cea mai înaltă Taină⁹».

Noi am precizat înruidirea și deosebirea între cuvînt și Taină altfel: Cuvîntul e mărturisirea iubirii lui Hristos față de noi, dar în Taină el nu numai ne mărturisește cu cuvîntul iubirea Lui, ci ne și îmbrățișează și ne pătrunde într-un mod adînc toată ființa. Cuvîntul produce și el o simțire a dragostei celui ce-l rostește în ființa celui căruia i s-a adresat. Dar oricît ar vorbi cineva despre iubire cuiva, cu mult mai multă simțire transformatoare produce în el îmbrățișarea și pătrunderea în ființa lui, a celui de care se vorbește.

Legătura între cuvînt și Taină se arată și mai mult în faptul că acțiunea Tainei este și el un cuvînt, un cuvînt încorporat, al lui Dumnezeu. Dar totuși e necesară și o explicație a acestui act prin cuvîntul care însoțește actul Tainei. Scurfundarea în apa Botezului este și ea un cuvînt. Dar e necesară și explicarea lui printr-un cuvînt care însoțește acest gest. Pe de altă parte gestul și materia Tainei duc la capăt intenția cuvîntului.

În rezumat Haubst se întreabă: Cum și-ar face efectul Euharistia fără cuvîntul propovăduirii, care face pe credincios să știe despre ce este vorba?

De aceea se răcește viața religioasă acolo unde activitatea preotului se reduce numai la săvîrșirea Tainelor, renunțînd la predică. Dar se răcește și unde rămîne numai cuvîntul. Căci el mai lasă o distanță între Hristos și credincioși.

Noi am mai adăuga că cuvîntul propovăduirii își manifestă deplina putere nu numai ca cuvînt explicativ, ci și ca cuvînt plin de lucrarea Duhului Sfînt în el, arătată în convingerea celui ce propovăduiește. Atunci este un cuvînt asemănător celui din Sfînta Scriptură și din Sfîntii Părinți, nu un cuvînt speculativ, care vrea să explice pe Dumnezeu cu mijloacele mărginite ale rațiunii.

Și am mai adăuga încă ceva: dacă cuvîntul lui Hristos este și el piine, adică dar al lui Dumnezeu, trebuie cerut și el prin rugăciune sau pătruns de duhul rugăciunii, cum se cere și piinea euharistică prin rugăciune. Sf. Maxim Mărturisitorul stăruie mult asupra trebuinței de a cere această «piine spre ființă», sau înțelegerea și rodirea cuvîntului lui Dumnezeu în noi, prin puterea Duhului Sfînt aflătoare în el. «Piinea se dă tuturor celor ce o cer cu iubire de oameni, dar nu în același fel tuturor¹⁰. Ci celor care au făcut lucruri mari, mai mult, iar celor mai puțini în fapte, mai puțin, fiecăruia cît poate primi vrednicia minții¹¹

8. *Ibid.*, p. 36. 9. *Ibid.*, p. 37.

10. Sf. Maxim Mărturisitorul numește și el cuvîntul lui Dumnezeu «piinea vieții și a cunoștinței», pe care nomenclînd-o primii oameni au fost cuprinși de «Moartea păcatului». «Scurtă tălcură la Tatăl nostru», Filoc. rom., vol. II, p. 75.

11. *Ibid.*

lui». De aici se vede că «piinea» aceasta fiind cuvântul lui Hristos, este, în același timp El Însuși ca Persoană. Căci în cuvintele ce le spunem cu iubire cuiva, sintem la fel, noi înșine, dar nu deplin ca în gestul îmbrățișării.

Dacă e așa, însuși cuvântul Scripturii trebuie citit în duh de rugăciune, ca să fie înțeles cum se cuvine, ca să-și facă simțită puterea lui și să-și aducă rodul deplin în noi. Căci în cuvintele cuiva este el însuși, fiind în același timp și dincolo de ele. Așa e și Hristos în cuvintele Scripturii, iar citindu-le în duh de rugăciune ne punem în legătură prin cuvintele Scripturii cu Hristos Însuși.

Sfântul Maxim Mărturisitorul zice: «Până ce vedem pe Cuvântul lui Dumnezeu în chip felurit în rugăciuni, încă n-am văzut pe Tatăl cel netrupesc, simplu, unul și singur cum se află în Fiul cel netrupesc, simplu și singur, după cuvântul: «Cel ce mă vede pe Mine, vede pe Tatăl». E nevoie, așadar, de multă înțelegere, ca înălțurind mai întâi cu griță vârlurile literelor care acoperă Cuvântul să putem privi cu mintea dezvelită pe Cuvântul însuși, stînd de Sine și arătînd în Sine limpede pe Tatăl, atîta cît e cu putință oamenilor».¹²

Pentru aceasta e de trebuință la citirea Scripturii rugăciunea care ne pune în legătură dincolo de cuvinte, dar prin cuvinte, cu însăși persoana Cuvântului, care fiind feri și astăzi. Aceași, rostește, însoțind rostirea lor cu rostirea lor de către noi, sau îndemnîndu-ne la aceasta.

De aceea înainte de citirea Evangheliei se roagă pentru sine și pentru popor: «Strălucește în inimile noastre, Iubitorule de oameni stăpîn, lumina cea curată a cunoașterii dumnezeirii Tale și deschide ochii gîndului nostru spre înțelegerea evangheliceștilor Tale propovăduiri», încheind: «Că Tu (personal) ești luminarea sufletelor și trupurilor noastre, Hristoase Dumnezeule».

Dar prin rugăciune ne punem în legătură cu Hristos nu numai prin cuvintele Scripturii depășindu-le, ci și prin cuvintele Lui încorporate în lucruri: «Cel ce și-a făcut inima curată, cunoaște nu numai rațiunile lucrurilor inferioare și de după Dumnezeu, ci privește întructiva și în Dumnezeu Însuși după ce a trecut peste toate; iar aceasta este capătul cel mai de pe urmă al bunății. În această inimă numai Dumnezeu singur binevoiește să-și imprime prin Duh trăsăturile proprii, ca în niște table ale lui Moise».¹³

Deci sînt trei lucruri care în împreună: Talnele, cuvîntul propovăduirii și rugăciunea atentă și fierbinte. Unde lipsește una se produc sminteli și slăbiri ale vieții bisericesti și duhovnicești a credincioșilor, căci slăbește unirea sufletelor cu Hristos ca persoană și a unirii lor întruolaltă. Căci în toate trei, aflate în solidaritate, se află Hristos și prin toate trei ne înțînim cu Hristos. Talnele și cuvîntul propovăduirii sînt darurile lui Dumnezeu, iar rugăciunea e adusă de noi, e deschiderea noastră, la aceste daruri. De aceea toate trebuie însoțite de rugăciune și toate vin prin rugăciune. Dar și rugăciunea însăși este un dar al Duhului Sfînt și al lui Hristos și în ea ne înțînim cu Hristos și ne aflăm sub lucrarea Duhului Lui.

12. Capete gnostice II, cap. 73; Filoc. rom. II, p. 194.

13. Capete gnostice II, cap. 80; Filoc. rom. II, p. 190.

CUVÎNT DESPRE RUGĂCIUNE de SFÎNTUL IOAN GURĂ DE AUR

Traducere de Pr. D. FECIORU

Toată lumea știe că rugăciunea este începutul oricărui bine și principina minturii și a vieții veșnice. Cu toate acestea socot că trebuie neapărat să vorbesc după putere despre rugăciune, pentru ca pe cei ce obișnuiesc să trăiască în rugăciune și sînt cu luare aminte la slujba lui Dumnezeu, cuvîntul meu să-și facă mai sirguincioși, iar pe cei care trăiesc în trîndăvie, care-și lasă sufletul pustiu de rugăciune, să cunoască paguba ce-au avut-o pînă acum și să nu se mai lipsească pentru restul vieții de mintuire.

Deci, chiar de la început, putem spune că cel mai mare bun al rugăciunii este acela că tot omul care se roagă stă de vorbă cu Dumnezeu; și știe bine orice om, ce lucru mare este, ca om fiind, să vorbești cu Dumnezeu; dar ca să înfățișeze prin cuvînt cîntea aceasta, nimeni nu poate. Cîntea aceasta depășește chiar strălucita dregătorie a îngerilor; îngerii știu asta bine, că după cum se spune în profeți, toți îngerii aduc cu multă frică Stăpînului cîntări și slujbe; își acoperă fețele și picioarele cu multă evlavie, iar prin zborul și prin neputința lor de a ră-mîne liniștiți își arată frica lor mare. Socot că prin asta ne învață să uităm în vremea rugăciunii că sintem oameni; prinși de rivnă și de frică să nu mai vedem nimic din cele de pe pămînt, să socotim că stăm în mijlocul îngerilor și săvirșim aceeași slujbă ca și ei. În celelalte privințe ne deosebim mult de ingeri; ne deosebim în ce privește firea, felul de viață, înțelepciunea, priceperea, și în orice altceva ai mai putea spune; în rugăciune, însă, facem o lucrare comună, și îngerii și oamenii. Cînd e vorba de rugăciune nu este deosebire între firea îngerească și firea omenească. Rugăciunea te deosebeste de animale, rugăciunea te alătură de ingeri. Dacă te străduiești să-ți petreci toată viața în rugăciune și în slujirea lui Dumnezeu, ai trecut îndată la o viață îngerească, ai trecut la viața, cîntea, noblețea, înțelepciunea și priceperea îngerească. Poate fi, oare, sfințenie mai mare decît a altora ce stau de vorbă cu Dumnezeu? Poate fi, oare, cineva mai drept, mai bun și mai înțelept? Dacă cei care vorbesc cu oamenii înțelepți, ajung lute de se aseamănă în înțelepciune cu aceia, în urma deselor convorbiri cu ei, ce se cuvine să spunem de cei care vorbesc cu Dumnezeu și se roagă Lui? De cîtă înțelepciune, de cîtă virtute, de cîtă pricepere, de cîtă frumusețe morală, de cîtă cumințenie, de cîtă bunăcuviință în moravuri nu se umple sufletul lor în urma rugăciunii și rugămînții lor! Deci nu păcătuiești de spui că rugăciunea este pricina oricărei virtuți și dreptăți. Nici un gînd sau faptă, care duce la dreapta credință, nu poate intra în suflet fără ajutorul rugăciunii și slujirii lui Dumnezeu. După cum un oraș, care nu-i înconjurat cu ziduri cade ușor în mîna dușmanilor, pentru că-i lipsește zidul care să-i împiedice, tot așa și sufletul, care nu-i îngrădit cu rugăciuni este supus ușor de diavol și